

УДК 911.3:33(477.52)

Олеся Корнус

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАТЕВО-ВІКОВОЇ СТРУКТУРИ НАСЕЛЕННЯ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано динаміку статеві-вікової структури населення Сумської області за 2001-2012 роки. Розглянуто у територіальному та часовому вимірах співвідношення між чоловіками та жінками, середній вік населення, демографічне навантаження на працездатне населення, тривалість життя населення. Побудовано статеві-вікові піраміди та картографічно зображено розподіл постійного населення за віковими групами по адміністративним районам Сумської області. Розраховано коефіцієнт демографічного здоров'я населення Сумської області та проаналізовано його динаміку.

Ключові слова: демографічна ситуація, народжуваність, смертність, природний приріст, статеві-вікова піраміда, вікова структура населення.

Олеся Корнус. ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПОЛОВОЗРАСТНОЙ СТРУКТУРЫ НАСЕЛЕНИЯ СУМСКОЙ ОБЛАСТИ. В статье проанализирована динамика половозрастной структуры населения Сумской области за 2001-2012 годы. Рассмотрены в территориальном и временном измерениях соотношение между мужчинами и женщинами, средний возраст населения, демографическая нагрузка на трудоспособное население, продолжительность жизни. Построены половозрастные пирамиды и картографически изображено распределение постоянного населения по возрастным группам по административным районам Сумской области. Рассчитано коэффициент демографической здоровья населения Сумской области и проанализировано его динамику.

Ключевые слова: демографическая ситуация, рождаемость, смертность, естественный прирост, половозрастная пирамида, возрастная структура населения.

Olesya Kornus. TERRITORIAL FEATURES OF AGE-SEX STRUCTURE OF THE POPULATION OF THE SUMY REGION. The article analyzes the dynamics of the age and sex structure of the population of the Sumy region for the years 2001-2012. The spatial and temporal dimensions of the interrelation between men and women are considered. The average age of the population, the demographic burden on the working population, the life expectancy are also considered. Age-sex pyramid and cartographically shows the distribution of the resident population by age groups by administrative district of the Sumy region are building. Calculate the rate of population health Sumy region and analyzed its dynamics.

Keywords: demography, fertility, mortality, natural increase, age-sex pyramid, the age structure of the population.

Постановка проблеми. Демографічна ситуація, що склалася в Сумській області характеризується як кризова. Це проявляється у скороченні чисельності населення, порушенні статеві-вікової структури населення, високому рівні смертності, відкладанні шлюбів, значній кількості розлучень, негативному сальдо міграції тощо. Зниження народжуваності є основною причиною загострення демографічної кризи як в Україні, так і в Сумській області зокрема. Глобальна тенденція зниження народжуваності посилилася у зв'язку з економічною кризою, невпевненістю у майбутньому, зниженням рівня добробуту населення, руйнуванням системи дошкільного та позашкільного виховання, незадовільним станом репродуктивного здоров'я населення. Через низьку народжуваність деформується віковий склад населення, зменшується його демографічний і трудовий потенціал. Саме населення є одним із індикаторів соціально-економічного розвитку як держави, так і регіонів. У зв'язку з цим і виникає потреба деталізації демографічних досліджень на регіональному рівні.

Одним із важливих показників, що дають можливість оцінити демографічну ситуацію є статеві-вікова структура населення, дослідження якої дає змогу прогнозувати можливі зміни динаміки чисельності населення у майбутньому.

Практичне значення дослідження особливостей вікової структури зростає у контексті очікуваного посилення старіння населення. Складання основного фінансового документу країни – бюджету, розробка стратегій розвитку міст і районів неможлива без інформації про кількість окремих

вікових категорій громадян: шкільного і дошкільного, працездатного, пенсійного віку тощо. Від цих даних залежить планування доходів і видатків місцевих бюджетів, проектування об'єктів соціальної інфраструктури [1, 19].

Диференціація особливостей статеві-вікової структури в області обумовлює необхідність її вивчення в територіальному і часовому вимірах, що підсилює актуальність дослідження та дає можливість виявити специфічні особливості, тенденції та може бути використано при розробці регіональної демографічної політики.

Метою статті є аналіз територіальних особливостей статеві-вікової структури населення Сумської області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями демографічної ситуації в Україні займаються науковці Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України. Серед відомих зарубіжних та вітчизняних науковців, що займалися даною проблемою, слід відзначити таких авторів як Д. Валантей, В. Джаман, Ф. Заставний, І. Курило [6], Е. Лібанова [1], В. Медков, Л. Немець [6], С. Пирожков [1], Е. Россет [9], С. Стеценко [14], В. Стешенко [15], О. Хомра та багато інших. Крім того, за останні роки з'явилося безліч публікацій, присвяченим демографічній ситуації як в Україні, так і по окремим регіонам. Дослідженнями демографічної ситуації в Сумській області займалися Г. Леонтьєва [3], А. Корнус [3], О. Корнус [3-5], С. Сюткін та ін.

Виклад основного матеріалу. Кількість постійного населення Сумської області станом на 1.01.2012 р. становила 1152,3 тис. осіб (2,5% від загальної чисельності населення України). Для неї характерними є загальнодержавні процеси і

тенденції щодо статево-вікової структури населення. Статева структура всього населення області досить стабільна, у ній переважають жінки.

Загальну оцінку статево-вікової структури дає аналіз коефіцієнта демографічного здоров'я населення. В Україні, за даними перепису 1989 р., баланс чисельності чоловіків і жінок спостерігався у віці 30 років, хоча у 1959 р. рівняння статей відбувалося ще у 20 років, а за оцінками 1946 р. цей показник становив 14-15 років. Вік балансування статей, який тепер можна вважати нормою, оскільки його досягнуто у багатьох розвинутих країнах становить 50 років. Він збільшується з подовженням тривалості життя чоловіків і жінок. Зіставивши ці показники, дістанемо коефіцієнт демографічного здоров'я для України: $14,5:50=0,29$ (1946 р.); $20:50=0,4$ (1959 р.); $30:50=0,6$ (1989 р.) [14]. У Сумській області у 1989 р. коефіцієнт демографічного здоров'я для всього населення становив 0,44, у 2001 р. він зріс до 0,54, а у 2011 р. – до 0,62. Вік балансування статей у 1989 р. становив 22 роки, у 2001 р. він зріс – до 27 років, а у 2011 р. – до 31 року. Отже, динаміка показника

демографічного здоров'я в Україні сприятлива, але його значення відстає від розвинених країн. До цього, безумовно, спричинилися втрати у війні 1941-1945 рр., а також коротша тривалість життя чоловіків, викликана способом життя останніх у нинішніх соціально-економічних умовах.

Одним із головних чинників, що впливає на загострення демографічної кризи у Сумській області є низька народжуваність. Саме вона у даний час робить вирішальний вплив на характер відтворення населення. На народжуваність впливає ряд причин: економічних, соціальних, психологічних, біологічних. Як видно з рис. 1 у Сумській області спостерігалось поступове зменшення народжуваності до 2002 р., коли коефіцієнт народжуваності досягнув свого мінімального значення (6,7‰). Протягом 2003-2009 рр. народжуваність поступово зростала, коефіцієнт народжуваності у 2009 р. досяг 9,1‰. Однак, вже протягом 2010 р. відмічалось незначне зниження рівня народжуваності. У 2011-2012 роках народжуваність знову починає зростати (рис. 1).

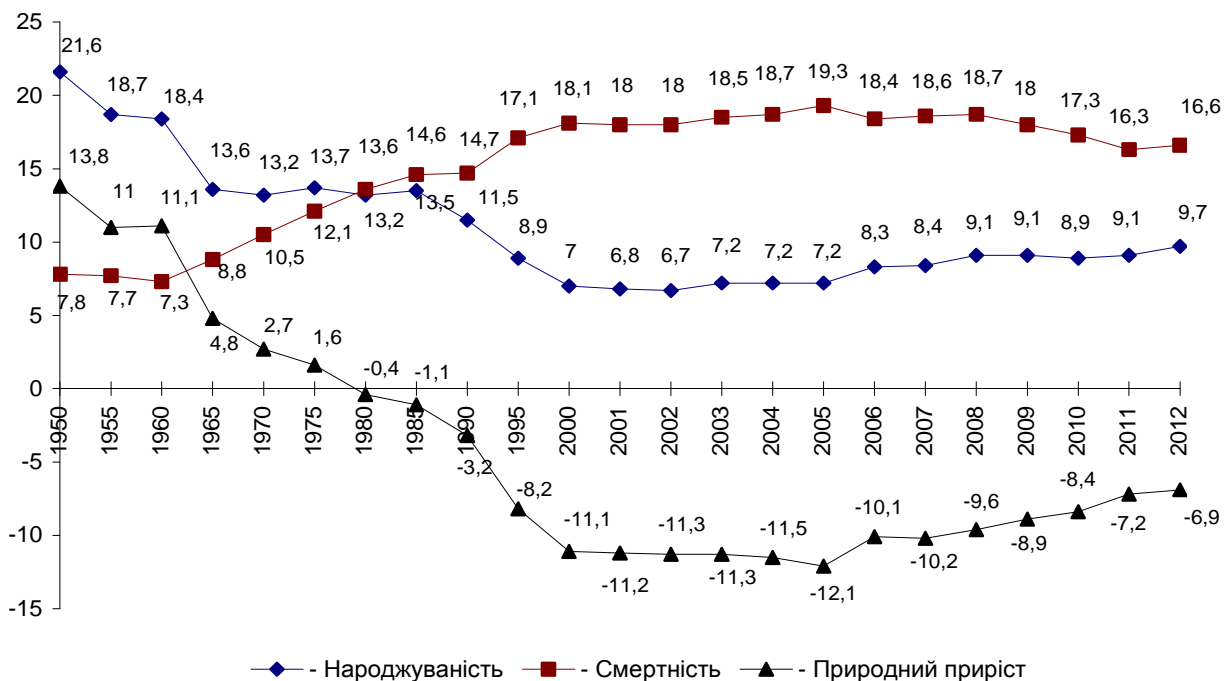

Рис. 1. Динаміка народжуваності, смертності та природного приросту населення у Сумській області за 1950-2012 рр. (побудовано за даними [7; 10; 12; 13])

Початок 1990-х рр. в Україні ознаменувався стрімким зростанням смертності. У Сумській області це зростання почалося ще з 1985 р. і відбувалося швидкими темпами до 2006 р. досягнувши найвищого показника 19,3 на 1000 осіб. Далі коефіцієнт смертності поступово знижувався і у 2012 р. становив 16,6‰. На високий коефіцієнт смертності в регіоні впливає висока частка людей пенсійного віку, висока захворюваність населення, низький рівень медичного обслуговування, особливо у сільській місцевості, низький рівень та несприятливі умови життя та праці значної частини населення, поширеність шкідливих звичок та нехтування нор-

мами здорового способу життя.

Джерелом формування населення є його природний приріст. Незважаючи на незначне зростання народжуваності у останні роки, в цілому у Сумській області, спостерігається природне скорочення населення як у міських поселеннях, так і у сільській місцевості. Однак, деяке покращення все таки спостерігається. Найгірший показник природного скорочення був зафіксований у 2005 р. Саме цей рік є переломним у демографічній ситуації в області. Вже з 2006 р. спостерігається уповільнення темпів природного скорочення населення.

Одним з чинників демографічної проблеми

сучасної України та її регіонів є суттєве відставання від розвинених європейських країн за показником очікуваної тривалості життя. Різниця у тривалості життя чоловіків і жінок в Україні перевищує 11 років, тоді як в економічно розвинених країнах цей показник становить 5-6 років. Ризик смерті для чоловіка у 20-24 роки перевищує такий для жінки у 3,3 рази, а імовірність смерті у працездатному віці для чоловіка сягає 37% [2]. У Сумській області спостерігається поступове зростання середньої очікуваної тривалості життя чоловіків до 65 років, а жінок – до 75,7 років. Однак, негативний вплив на зростання середньої очікуваної тривалості життя може мати зростання смертності від онкозахворювань, ВІЛ та СНІДу, туберкульозу, захворюваність від яких не знижується вже протягом багатьох років. Крім цих показників, погіршення параметрів відтворення населення провокують такі демографічні чинники, як подальше старіння населення, зростання кількості людей похилого віку.

За період, що минув після проведення I Всеукраїнського перепису населення [11], відбулися певні зміни у статеві-віковій структурі населення регіону. Станом на 01.01.2012 р. у регіоні нараховувалося 524977 чоловіків (45,6%) та 625164 жінок (54,4%). Спостерігається постійне переважання жінок у загальній чисельності її населення. Перевага чисельності жінок над чоловіками пояснюється нижчою смертністю серед жінок та активною міграцією чоловіків за межі області у пошуках роботи. На територіальні відмінності у диспропорції статей впливає рівень народжуваності, вік населення та відмінності у смертності за статтю. У 2012 р. в області у розрахунку на 1000 чоловіків припадає 1191 жінка. Найнижче значення диспропорції співвідношення чоловіків і жінок мають Краснопілський (1151 жінка на 1000 чоловіків) та Охтирський (1115 жінок на 1000 чоловіків) райони. Найбільша перевага жінок над чоловіками серед адміністративних районів області спостерігається у Конотопському (1196 жінок на 1000 чоловіків) та Ямпільському (1191 жінка на 1000 чоловіків) районах. Співвідношення чоловіків і жінок по містах обласного підпорядкування перевищує загальнообласний показник. Найменший показник зафіксовано у м. Конотоп (1197 жінок на 1000 чоловіків), найвищий показник мають м. Шостка (1267 жінок на 1000 чоловіків) та м. Глухів (1258 жінок на 1000 чоловіків).

У 2012 р. у віковій категорії 0-15 років кількість осіб становила 156,1 тис. осіб. Серед дітей переважає чоловіча стать – 80250 осіб (51,4%), жіноча стать становить 75881 (48,6%), що пояснюється частішим народженням хлопчиків. Перевага чоловічої статі спостерігається до 29 років включно, а далі переважають жінки, особливо у віці 65 років і старше (у 2 рази). Перевага жінок по відношенню до кількості чоловіків притаманна не тільки нашій області та Україні, а майже всім країнам світу.

Наочне уявлення про статеві-віковий склад населення Сумської області та його динаміку дають статеві-вікові піраміди, побудовані на 2001, 2005 та

2012 роки (рис. 2). Вікова структура є своєрідною характеристикою режиму відтворення населення та характеризується постійним зростанням частки осіб пенсійного віку та зниження частки дітей у загальній чисельності населення Сумської області. Це свідчить про те, що в регіоні склався звужений тип відтворення населення. Як видно з рис. 2. у 2001 р. найбільш чисельною була вікова група 40-44 роки, а на другому місці – вікова група 60-64 роки. Найменшою за чисельністю населення була вікова група 0-4 роки. У 2005 р. найбільшою за чисельністю населення стає вікова група 45-49 років, а найменшою залишається вікова група 0-4 роки, що свідчить про регресивний тип відтворення поколінь. Низька питома вага дітей та велика кількість населення у віці, старшому за працездатний зумовлює старіння населення області.

Статеві-вікова піраміда 2012 р. показала певні зміни в демографічній ситуації регіону. Слід відмітити розширення в основі піраміди, що свідчить про зростання народжуваності. У віковій групі 0-4 роки стало на 39,3% більше населення порівняно з 2005 р. Найбільш чисельною є вікова група 25-29 років – 93017 осіб, а найменш чисельними віковими групами є група 5-9 років (45014 осіб) та 10-14 років (47727 осіб).

Із загальної кількості, населення у віці молодшому за працездатний нараховувалось 144585 осіб, працездатному віці – 740458 осіб, віці старшому за працездатний – 265098 осіб (табл. 1).

Загалом, протягом 2001-2012 рр. населення у старших вікових групах збільшується. Наприклад, у віковій групі 40-54 років на 1.01.2012 р. перебувало на 1347 осіб більше, ніж у 2005 р., незважаючи на загальне зменшення чисельності населення області. Одночасно чисельність дітей віком 5-9 років скоротилася на 8825 осіб порівняно з 2005 р.

У цілому у віковій структурі населення спостерігається подальше старіння населення, внаслідок чого змінюються найважливіші показники його відтворення. Старіння населення є найістотнішою рисою довготривалих змін у віковому складі населення області. Основним показником старіння є коефіцієнт старіння «згори», який визначає частку осіб віком понад 60 років у всьому населенні. В області він дорівнює 23%, що за шкалою Е. Россета [9] розцінюється як «дуже високий рівень демографічної старості». Середній вік населення у 2012 р. складає 42,1 років, для чоловіків – 39,1, жінок – 44,5 років. Середній вік населення нижче загальнообласного показника мають всі міста обласного підпорядкування та Краснопілський (41,3), Путивльський (41,9), Середино-Будський (41,4) і Сумський (41,2) райони.

Досліджуючи статеві-вікову структуру населення станом на 01.01.2012 р. у територіальному аспекті найменша кількість населення у віці молодшому за працездатний спостерігається у Конотопському (12,2% до всього населення), Недригайлівському (12,9%) та Шосткинському (12%) районах. Найвищі показники мають Краснопілський (15,7%) та Середино-Будський (15,3%) райони. Серед міст обласного підпорядкування у даній віковій групі показники

вище загальнообласного мають Лебединська (14,9%), Охтирська (14,2%) та Роменська (14,8%) міськради. Найнижчий відсоток має м. Шостка (12,2%) та м. Конотоп (12,3%) (рис. 3).

Найвищий відсоток населення працездатного віку мають Путивльський (63,2%), Сумський (62,8%) та Ямпільський (61,5%) райони. Найнижчі частки

населення працездатного віку мають Буринський (55,1%), Великописарівський (56,1%) та Лебединський райони (по 56,7%). Серед міст обласного підпорядкування виділяється обласний центр, у якому найвищий відсоток населення даної вікової групи (68%). Найменший відсоток має Роменська міськрада (62,6%) (рис. 3).

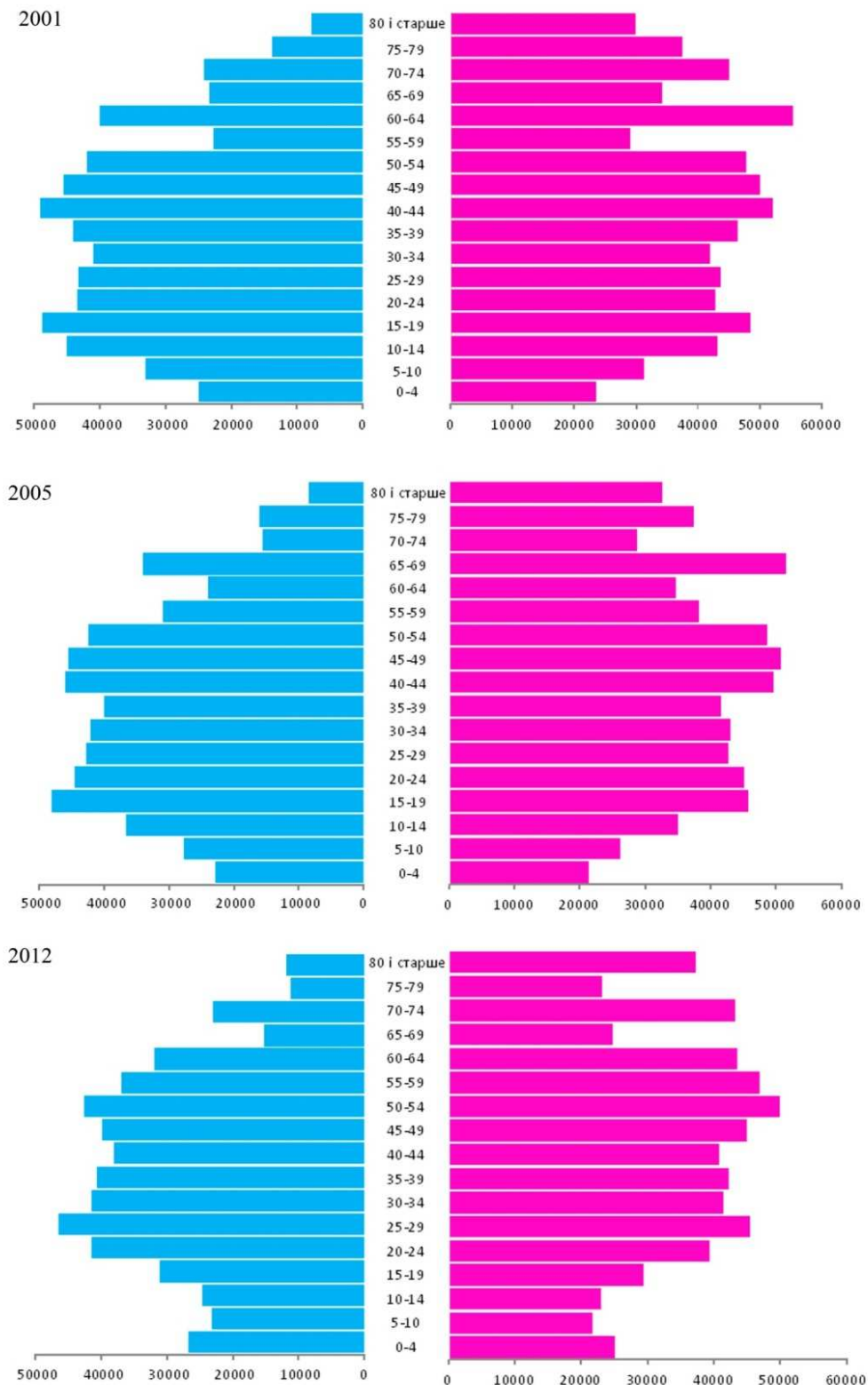

Рис. 2. Статеві-вікові піраміди населення Сумської області за 2001, 2005 та 2012 роки (побудовано за даними [7; 10; 11])

Таблиця 1

Розподіл постійного населення за віковими групами станом на 01.01.2012 р.

Населення у віці	Кількість населення, осіб			У % до підсумку		
	всього	чоловіки	жінки	всього	чоловіки	жінки
допрацездатному	144585	74310	70275	12,6	14,2	11,2
працездатному	740458	357953	382505	64,4	68,2	61,2
післяпрацездатному	265098	92714	172384	23,0	17,6	27,6
Все населення	1150141	524977	625164	100	100	100

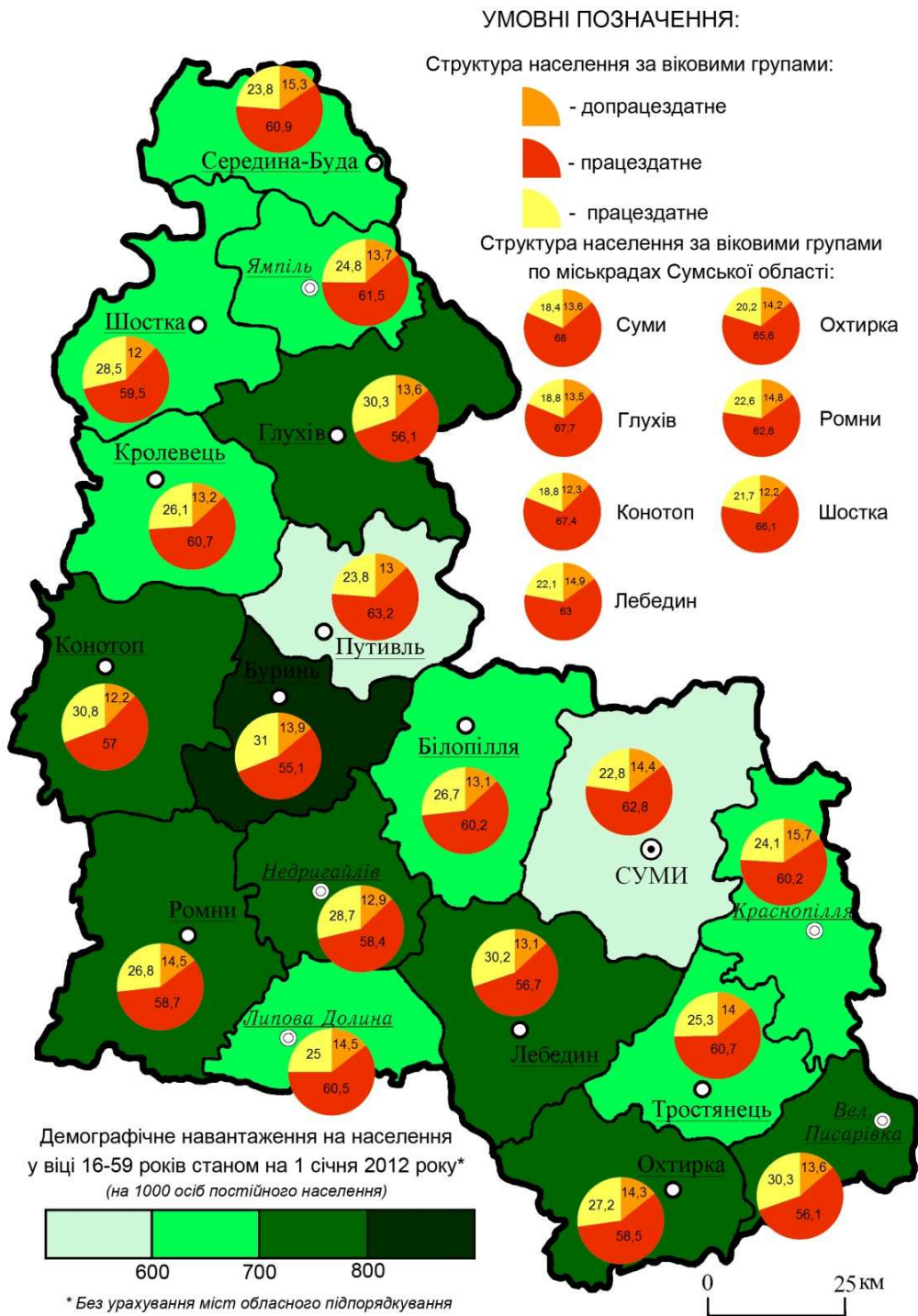

Рис. 3. Структура населення за віковими групами по адміністративним районам Сумської області станом на 01.01.2012 р. (побудовано за даними [7])

У регіоні 23% населення – це населення старше працездатного віку. Найбільший відсоток населення працездатного віку мають Буринський (31%), Великописарівський (30,3%), Конотопський (30,8%) та Лебединський (30,2%) райони. Найнижча частка населення старше працездатного віку спостерігається у Путивльському (23,8%), Середино-Будському (23,8%) та Сумському (22,8%) районах. Серед міст обласного підпорядкування частка населення старше працездатного віку нижче загальнообласного показника, а м. Суми (18,4%) та м. Глухів (18,8%) характеризуються найнижчим відсотком населення старше працездатного віку (рис. 3).

Чисельність населення працездатного віку в області у 2001 р. була на 22,1 тис. осіб меншою, ніж у 1989 р. і становила 73,2 тис. осіб, або 90,7% від рівня

1989 р. Всеукраїнський перепис населення 2001 р. показав, що, незважаючи на скорочення абсолютної чисельності, частка населення працездатного віку зросла до 56,6% у порівнянні з 1989 р., коли вона становила 52,9%. Зокрема серед працездатного населення дещо збільшилася частка молоді у віці 16-29 років (з 17,8 до 19,2%), але насправді спостерігався процес скорочення абсолютної чисельності населення даної вікової групи (з 25,5 тис. осіб до 24,9 тис. осіб). Одночасно із зростанням частки населення працездатного віку, відзначається скорочення частки групи осіб молодше працездатного віку, яка знизилася з 21,5% у 1989 р. до 12,6% у 2012 р. і зниження частки осіб старше працездатного віку, при одночасному скороченні абсолютної чисельності тієї й іншої групи (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка вікової структури населення Сумської області за 1989-2012 рр.

Вік	Кількість постійного населення (осіб)			У % до підсумку		
	1989 р.	2001 р.	2012 р.	1989 р.	2001 р.	2012 р.
Молодший за працездатний	306104	222023	171994	21,5	17,1	12,6
Працездатний	754203	732050	723745	52,8	56,5	64,4
Старший за працездатний	367132	340388	313521	25,7	26,2	23,0

Розподіл населення по даним віковим групам для чоловіків і жінок неоднаковий. Так, серед чоловіків частка осіб працездатного віку в усіх районах перевищила 60%. У деяких районах даний показник становить більше 67%: Путивльський (67,9%) та Сумський (67,5%). Серед населення міст обласного підпорядкування частка чоловіків працездатного віку ще більша. Частка чоловіків молодше і старше працездатного віку становить відповідно 15,3% та 17,7% від усіх чоловіків.

У середньому по області частка жінок працездатного віку становить 60,3%. У 2012 р. у розрізі адміністративних районів найбільша частка жінок працездатного віку була зафіксована у Путивльському (59,1%) та Сумському (58,8%) районах. Найменший відсоток жінок працездатного віку мали Буринський (49,8%), Великописарівський (50,3%), Конотопський (50,6%) та Лебединський (50,9%) райони. У містах обласного підпорядкування частка жінок працездатного віку була вище загальнообласного показника. Найвищий відсоток жінок працездатного віку спостерігався у м. Суми (66,7%) та м. Глухів (66,6%), а найменший у м. Ромни (60,3%). Одночасно, у віці старше працездатного знаходиться 27,6% жінок області, у той час як у віці молодше працездатного – лише 12,1%, коливаючись в окремих адміністративних районах від 10,9% (Шосткинський) до 14,9% (Краснопільський).

Характерно, що в усіх адміністративних районах області частка населення у віці старше працездатного значно перевищує частку населення у віці молодше працездатного (майже у 2 рази). У жодному з районів частка населення у віці молодше працездатного не перевищила 20%, а найбільш значною

вона виявилась у Краснопільському (15,7%) і Липоводолинському (14,5%) районах. В той же час у Шосткинському районі даний показник складає лише 12,0%, у Конотопському – 12,3%, а у містах Конотоп і Шостка він становить 12,3 і 12,2%.

Зафіксована за міжпереписний період (1989-2001 рр.) тенденція скорочення демографічного навантаження на населення у працездатному віці, протягом 2001-2012 рр. продовжилася. За міжпереписний період у віковій структурі населення відбувалося скорочення демографічного навантаження на населення працездатного віку з 893 осіб (1989 р.) до 628 осіб (2001 р.) на 1000 осіб працездатного віку. Протягом 2001-2012 рр. демографічне навантаження на населення у віці 16-59 скоротилося до 578 осіб на 1000 осіб працездатного віку. У містах на 1000 осіб постійного населення припадає 515 осіб, у той час як у сільській місцевості демографічне навантаження становить 725 осіб, у т.ч. 233 особи у віці 0-15 років та 492 особи віком від 60 років і старше. Серед адміністративних районів області найбільше демографічне навантаження мають Буринський (814 осіб на 1000 населення), Великописарівський (784) та Лебединський (764) райони. Найменші показники демографічного навантаження зафіксовані у Путивльському (583) та Сумському (592) районах. Серед міст обласного підпорядкування демографічне навантаження вище загальнообласного показника мають м. Ромни (597 осіб на 1000 населення) та м. Лебедин (588).

Висновок. Проведене дослідження дало можливість виявити територіальні особливості статеві-вікової структури населення Сумської області. Було встановлено, що незважаючи на деяке покра-

щення рівня народжуваності, для населення області характерний високий рівень старіння, що в подальшому може негативно вплинути на соціально-економічний розвиток регіону, адже на сьогодні в жодному адміністративному районі області демографічне навантаження на працездатне населення не є меншим за загальнообласний показник. Крім того, до негативних тенденцій варто віднести скорочення населення у молодших вікових групах та зро-

стання у старшій. Враховуючи вищезазначені тенденції розвитку демографічної ситуації у Сумській області та особливості динаміки статево-вікової структури населення, можна спрогнозувати подальше скорочення чисельності населення. Все вищесказане є свідченням необхідності вдосконалення як регіональної програми демографічної політики, так і обласних програм соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. *Kompleksne demografichne doslidzhennya v Ukraini / S.I. Pyrozhekov, E.M. Libanova, N.S. Vlasenko ta in. / za red. chl.-kor. NANU, d.e.n., prof. E.M. Libanovoyi. – Ukrayinskyj centr socialnykh reform, 2006. – 188 s. [Комплексне демографічне дослідження в Україні / С.І. Пирожков, Е.М. Лібанова, Н.С. Власенко та ін. / за ред. чл.-кор. НАНУ, д.е.н., проф. Е.М. Лібанової. – Український центр соціальних реформ, 2006. – 188 с.]*
2. *Konsepciya demografichnoho rozvytku Ukrainy na 2005-2015 rr. (proekt): [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.cpsr.org.ua/index.php> [Концепція демографічного розвитку України на 2005-2015 рр. (проект): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua/index.php>]*
3. *Kornus A.O. Geografiya Sumskoyi oblasti: pryroda, naselennya, hospodarstvo: navchalnyj posibnyk / A.O. Kornus, I.V. Udovychenko, H.H. Leontyeva, V.V. Udovychenko, O.H. Kornus. – Sumy: FOP Nataluha A.S., 2010. – 184 s. [Корнус А.О. Географія Сумської області: природа, населення, господарство: навчальний посібник / А.О. Корнус, І.В. Удовиченко, Г.Г. Леонтєва, В.В. Удовиченко, О.Г. Корнус. – Суми: ФОП Наталуха А.С., 2010. – 184 с.]*
4. *Kornus O. Demografichna sytuaciya u Sumskiy oblasti naperedodni druhoho Vseukrayinskoho perepysu naselennya / O. Kornus // Chasopys socialno-ekonomichnoyi geografii. – 2011. – Vyp. 11(2). – S. 57-61. [Корнус О. Демографічна ситуація у Сумській області напередодні другого Всеукраїнського перепису населення / О. Корнус // Часопис соціально-економічної географії. – 2011. – Вип. 11(2). – С. 57-61]*
5. *Kornus O.H. Sfera obsluhovuvannya naselennya Sumskoyi oblasti: suspilno-geografichni aspekty: [monografiya] / Kornus O.H., Nemets K.A., Nemets L.M., Kornus A.O. – Kharkiv – Sumy. – 2009. – 228 s. [Корнус О. Г. Сфера обслуговування населення Сумської області: суспільно-географічні аспекти: [монографія] / Корнус О.Г., Немець К.А., Немець Л.М., Корнус А.О. – Харків – Суми. – 2009. – 228 с.]*
6. *Kurylo I.O. Socialno-ekonomichna struktura naselennya: evolyuciya, suchasnist, transformacii: [monografiya] / I.O. Kurylo; vidp. red. d.e.n., prof. V.S. Steshenko. – K.: IDSD NANU, 2006. – 472 s. [Курило І.О. Соціально-економічна структура населення: еволюція, сучасність, трансформації: [монографія] / І.О. Курило; відп. ред. д.е.н., проф. В.С. Стешенко. – К.: ІДСД НАНУ, 2006. – 472 с.]*
7. *Naselennya Sumskoyi oblasti za 2011 rik: [demografichnyj shhorichnyk] / [za red. L.I. Olekhnovych]. – Sumy: Sumske oblasne upravlinnya statystyky, 2012. – 258 s. [Населення Сумської області за 2011 рік: [демографічний щорічник] / [за ред. Л.І. Олександрович]. – Суми: Сумське обласне управління статистики, 2012. – 258 с.]*
8. *Pirozhkov S.I. Demograficheskiye processy i vozrastnaya struktura naseleniya / S.I. Pyrozhekov. – M.: Statystyka, 1976. – 136 s. [Пирожков С.И. Демографические процессы и возрастная структура населения / С.И. Пирожков. – М.: Статистика, 1976. – 136 с.]*
9. *Rosset E. Process stareniya naseleniya / Edvard Rosset. – M.: Statistika, 1968. – 509 s. [Россет Е. Процесс старения населения / Эдвард Россет. – М.: Статистика, 1968. – 509 с.]*
10. *Skklad naselennya Sumskoyi oblasti za danymy Vseukrayinskoho perepysu naselennya 2001 r.: [statystychnyj zbirnyk]. – Sumy: Sumske oblasne upravlinnya statystyky, 2003. – 78 s. [Склад населення Сумської області за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р.: [статистичний збірник]. – Суми: Сумське обласне управління статистики, 2003. – 78 с.]*
11. *Statevo-vikovyj sklad naselennya za danymy Vseukrayinskoho perepysu naselennya 2001 r. – K.: Derzhavnyj komitet statystyky, 2003. – 402 s. [Статево-віковий склад населення за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р. – К.: Державний комітет статистики, 2003. – 402 с.]*
12. *Statystychnyj shhorichnyk Sumskoyi oblasti za 2006 rik / [za red. L.I. Olekhnovych]. – Sumy: Sumske oblasne upravlinnya statystyky, 2007. – 668 s. [Статистичний щорічник Сумської області за 2006 рік / [за ред. Л.І. Олександрович]. – Суми: Сумське обласне управління статистики, 2007. – 668 с.]*
13. *Statystychnyj shhorichnyk Sumskoyi oblasti za 2010 rik / [za red. L.I. Olekhnovych]. – Sumy: Sumske oblasne upravlinnya statystyky, 2011. – 672 s. [Статистичний щорічник Сумської області за 2010 рік / [за ред. Л.І. Олександрович]. – Суми: Сумське обласне управління статистики, 2011. – 672 с.]*
14. *Stecenko S.H. Demografichna statystyka z osnovamy demografii: [pidr. dlya viziv] / Sofiya Hryhorivna Stecenko. – K.: Vyshha shkola, 2005. – 415 s. [Стеценко С.Г. Демографічна статистика з основами демографії: [підруч. для вузів] / Софія Григорівна Стеценко. – К.: Вища школа, 2005. – 415 с.]*
15. *Steshenko V. Demografichni perspektivy Ukrainy do 2026 r. / V. Steshenko, O. Rudnytskyj, O. Khomra, A. Stefanovskiy. – K.: In-t ekonomiky NAN Ukrainy, 1999. – S. 44-48. [Стешенко В. Демографічні перспективи*

України до 2026 р. / В. Стешенко, О. Рудницький, О. Хомра, А. Стефановський. – К.: Ін-т економіки НАН України, 1999. – С. 44-48].

Summary

Olesya Kornus. TERRITORIAL FEATURES OF AGE-SEX STRUCTURE OF THE POPULATION OF THE SUMY REGION.

The study focused on the current demographic situation and the analysis of the dynamics of sex and age structure of the population of the Sumy region for the years 2001-2012 in the spatial and temporal dimensions. Calculate the coefficient of population health for Sumy region and analyzed its dynamics. Analysis of relationship between men and women allowed to establish permanent dominance of women, which is explained by lower mortality among women and the active migration of men outside the region to find work. Territorial differences in sex disparities are based of fertility level, the age of the population and the differences in mortality by gender.

It is established that in the Sumy region has been a gradual increase in the average male life expectancy to 65 years, and women – 75.7 years. Analysis of the age-sex pyramid for 2001, 2005 and 2012 showed a steady increase in the proportion of people of retirement age and reducing the percentage of children in the total population of the Sumy region. This indicates that the region has an aging population. In all administrative districts of the region the proportion of people of working age is much higher than the proportion of the population aged under working (almost 2-fold). The average age of the population in 2012 was total 42.1 years, for men – 39.1, women – 44.5 years. In 2012, the biggest was the age group 25-29 years, and the smallest age groups were groups of 5-9 years and 10-14 years.

Keywords: demography, fertility, mortality, natural increase, age-sex pyramid, the age structure of the population.